

ЛІТЕРАТУРА:

1. В.О. Сухомлинський. Вибрані твори в 5 томах.: К., 1979. – Т. 2. – С. 487-488, с.497. – Т. 4. – С. 235-236.

УДК 37.0:172.3

К.В. Фатєєва

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ХЕРСОНЬСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ЛІЦЕЮ

У статті представлено реалізацію педагогічних ідей В.О. Сухомлинського у навчально-виховному процесі Херсонського Академічного ліцею при ХДУ.

The article presents the implementation of educational ideas VO Suhomlinskiego in the educational process Kherson Academic Lyceum at KSU.

Демократичні перетворення і соціальні потрясіння в суспільстві сьогодення викликали необхідність виховання нестандартної, високо моральної, творчої особистості, що можливо виконати лише завдяки підвищенню культурного рівня, відродженню загальнолюдських духовних цінностей, перебудові системи народної освіти, поверненню її до гуманістичних джерел, до морального виховання дітей та юнацтва.

Розвиток навчальних закладів освіти нового покоління, спрямованих на використання інноваційних технологій навчання, принципів гуманізму, інтеграції та глобалізації у навчально-виховному процесі, що сприяє всебічному розвитку підростаючого покоління та утворює інтелектуальну і творчу еліту ХХІ ст. неможливий без звернень до вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду.

Мета даної статті – виявити реалізацію педагогічних ідей В.О. Сухомлинського у навчально-виховному процесі Херсонського Академічного ліцею при ХДУ.

Зараз одним із принципів реалізації Державної Національної програми “Освіта” (Україна – ХХІ ст.) є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб [5: 53].

Свого часу зміна авторитарності на гуманізм було обумовлено прагненням до возвеличення людини, визначення її як особистості та акцент світовідношень перенісся з абсолютної особистості (Бога) на реальну людину [4: 127].

Принцип гуманізму – один із фундаментальних принципів на яких базується національне виховання як цілісна система. Принцип гуманізму утверджує високе суспільне визнання людини, її гідності, цінностей як особистості, право на свободу і вияв своїх здібностей, гармонізацію відносин між людиною і суспільством, людиною і природою тощо, а, як відомо, заклади середньої освіти це кузня майбутнього суспільства. Тому необхідність гуманізації педагогічного процесу не підлягає сьогодні сумніву і досвід українського педагога-гуманіста В.О. Сухомлинського набуває знову своєї значущості.

Особистість В. Сухомлинського та його педагогічні ідеї, окремі аспекти його педагогічної спадщини стали предметом вивчення науковців як в Україні (М. Антонєць, І. Бєх, А. Богуш, Л. Бондар, І. Зязюн, В. Кузь, О. Савченко, М. Сметанський та ін.), так і поза її межами (А. Борисовський, Б. Кваша, М. Мухін, В. Риндак, С. Соловейчик та ін.).

Херсонському Академічному ліцею при ХДУ (далі ліцею) не довелось кардинально за роки існування перетворювати зміст навчально-виховного процесу з ціллю підвищення його якості чи конкурентоспроможності, адже з початку заснування цей навчальний заклад середньої освіти вже виділився своєю чіткою спрямованістю на створення елітного закладу

не лише завдяки різнопрофільній якійсній освіті, а й завдяки втілення у навчально-виховний процес принципів та методів педагогіки гуманізму, яскравим представником та прихильником якої був В.О. Сухомлинський.

У своїй діяльності Василь Олександрович багато уваги приділяв становленню особистості, зокрема гуманістичному вихованню. Василь Олександрович в умовах радянського тоталітаризму та формалізму створив оригінальну виховну систему, яка відповідала не лише вимогам свого часу, а й певною мірою випередила його. Вона виявилася життєздатною, тому що у своїй основі орієнтувалася на Людину, її почуття, переживання, емоції, на Людину, яка була рівною у правах та обов'язках з іншими, на Людину як найвищу цінність.

У реалізації ідей В.О. Сухомлинського ліцей можна порівняти з Павлиською школою, яку очолював Василь Олександрович понад 25 років, як з багаторічною досвідно-експериментальною лабораторією у створенні та розвитку нової моделі навчально-виховного процесу, успішного в реалізації ідей та принципів педагогіки гуманізму.

Педагоги обох закладів, навчаючи та виховуючи, прищеплювали й прищеплюють учням загальнолюдські цінності по відношенню до особи, родини, знань, школи, Батьківщини, землі, миру, природи, культури, мистецтва тощо.

Як відомо з психології, підлітковий вік (співпадає зі вступом та навчанням у ліцеї) є чи не найскладнішим етапом у житті дитини та її родини. Отже, завданням педагогічного колективу ліцею є не тільки створення позитивної атмосфери для сприяння повноцінному особистісному та інтелектуальному розвитку дітей, а й створення умов для формування в них мотивації до саморозвитку та самовиховання.

Кожна дитина, потрапляючи в «ліцейську родину» (як ліцей називають самі ліцеїсти) поглиблюється в доброзичливу, чуйну, інтелектуально сконцентровану, творчу атмосферу, яка сприяє як освітянському розвитку дитини, так і творчому натхненню, бажанню не тільки отримувати та засвоювати знання, співпрацювати з учителями, а й розкриттю творчих здібностей: чи то журналістський талант (друкування своїх творів у періодичному ліцейському виданні «Кафедра»), чи науково-дослідницький (написання курсових робіт зі спеціальності або ведення дослідницької роботи у Малій Академії наук з подальшим її захистом), чи акторський (участь у щорічному фестивалі мистецтв «Ліцейський дебют», ліцейських та міських змаганнях КВК, святі до дня Св. Валентина та ін.), чи спортивний (участь у спартакіаді ліцею та міста, спортивних змаганнях з футболу, баскетболу, тенісу тощо).

Як бачимо, ідеї В.О. Сухомлинського щодо різностороннього розвитку дитини знайшли важливе місце у навчально-виховному процесі Херсонського Академічного ліцею при ХДУ. Педагогічний колектив, поділений на п'ять різнопрофільних кафедр, забезпечує учнівську молодь інтелектуальною та творчою працею з орієнтацією на кожен окрему особистість, тобто на особистісно орієнтоване навчання як один зі шляхів реалізації принципів гуманізації освіти.

Висококваліфіковані педагоги ліцею, спираючись на досвід В.О. Сухомлинського, орієнтуються, по-перше, на особистісну модель побудови взаємодії з учнями, по-друге, на побудову процесу навчання й виховання з максимальним залученням механізмів функціонування особистості учнів (його мотивацій, цінностей, власного досвіду тощо) як кожної окремої індивідуальності.

Ліцейські вчителі, крім того, що використовують новітні педагогічні технології, принципи та методи навчання, слідкуючи за передовими освітніми змінами, дають якісні знання, цікаво й творчо подають матеріал для засвоєння, ще й спонукають до стимулювання розумової діяльності кожного окремого учня в класі чи групі. Спільна праця всього педагогічного колективу ліцею виливається в зрілій, готовій до прийняття самостійних, врівноважених рішень, з отриманими якісними знаннями та вмінням їх використовувати молоді нового покоління, майбутнього нашої держави.

В.О. Сухомлинський казав, що «учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється», і виконувати цю роботу може тільки той, хто має сформоване покликання до праці вчителя, вчитель, який поважає їх індивідуальність, бачить у дітях рівних собі, спроможний вести діалог з учнями. Таким і є педагогічний колектив ліцею, переважна більшість учителів якого мотивом вважають якісний результат їх педагогічної діяльності: високоморальні, виховані, освічені, гуманні, конкурентоспроможні в умовах вступу до вищих навчальних закладів особистості, в ролі випускників цього закладу.

На думку вченого, «учитель повинен бути не тільки наставником, а й другом учнів, разом з ними переборювати труднощі, переживати, радіти і засмучуватися... Найкращий учитель для дитини той, хто, духовно спілкуючись із нею, забуває, що він учитель, і бачить у своєму учневі друга, однодумця. Такий учитель знає найпотаємніші куточки серця свого вихованця» [6: 326].

Талант справжнього педагога полягає в умінні розкрити здібності дитини, іноді пробудити бажання до жаги знань. За В.О. Сухомлинським, педагог повинен читати душу дитини, вгадувати її складний духовний світ, та й при цьому берегти її недоторканість, уразливість. Він наполягав на повазі до особистості дитини, бо тільки поважаючи іншого, людина може викликати повагу до себе. Шкільні роки повинні бути роками виховання та самовиховання людяності, чуйності, співчуття [6: 343], що й досягається педагогічним колективом ліцею завдяки уважному ставленню до кожної особистості як під час навчання, так і під час позакласної роботи (спільних походів, літературних практик, захисті наукових чи курсових робіт, виступах на різноманітних творчих та спортивних змаганнях, екскурсіях).

Пріоритетним завданням педагогів є переконати дитину в наявності в неї позитивних рис, а не закріпити негативне, створити доброзичливу, творчу атмосферу для розкриття творчих та інтелектуальних талантів дитини, заохотити її до співпраці; та за таких умов результат не буде на себе чекати.

Наслідуючи педагогічну спадщину педагога-майстра В.О. Сухомлинського, педагогічний колектив ліцею намагається наслідувати та переосмислювати його вічну і водночас актуальну педагогічну дослідницьку роботу.

Як і В.О. Сухомлинський, викладачі ліцею наслідують принципові положення ідеї педагогічного оптимізму, що є складовою педагогічного гуманізму, які сам Василь Олександрович образно назвав «11 заповідей індивідуального підходу», підкреслюючи виключну цінність та аксіоматичність цих положень у роботі з дітьми. Ці заповіді такі:

1. Розумові сили і можливості дітей різні.
2. Не існує абстрактного учня, до якого можна застосувати всі закономірності навчання і виховання; учень завжди індивідуальний і неповторний.
3. Немає єдиних для всіх школярів передумов успіху в навчанні.
4. Важливо визначити, на що здатен учень у даний момент навчальної діяльності.
5. Важливо визначити, як розвивати його здібності надалі.
6. Не можна вимагати від учня неможливого.
7. Треба визначити правильно, яким шляхом, із якими зволіканнями і утрудненнями кожен учень у змозі досягти рівня, передбаченого програмою.
8. Визначити, як конкретно реалізувати програму в розумовій праці кожного учня.
9. Розкрити сили і можливості кожної дитини, дати їй радість успіху розумової праці.
10. Залучити до посильної розумової праці незрілих, слабких учасників навчального процесу
11. Визначити індивідуальну стежину успіху в навчанні й розумовій праці кожного учня [7: 258].

Можна зазначити лише те, що педагог – це центрова фігура навчально-виховного процесу, від якої на 90% залежить успіх співпраці вчителя з учнями.

На педагогічних нарадах ліцею завжди обговорюються питання покращення навчально-виховного процесу, а саме впровадження інноваційних технологій, перехід на Болонську систему навчання, обговорення передового педагогічного досвіду тощо.

Керівництво ліцею намагається йти в ногу з передовими навчальними закладами країни та зарубіжжя, постійно аналізуючи педагогічний досвід минулого та його зв'язок із сьогоденням та майбутнім, не забуваючи про змінний стан сучасного суспільства, відзначаючи правильні пріоритети навчально-виховного процесу, що привело до зарахування ліцею в десятку найкращих закладів середньої освіти України у 2007-2008 н.р. за результатами міських, обласних та всеукраїнських турів із предметних олімпіад та захисту наукових робіт Малої Академії Наук України, а також за результатами зовнішнього незалежного оцінювання, згідно з доповіддю Міністра освіти і науки України І. Вакарчука.

Конференція, присвячена 91 річниці з дня народження В.О. Сухомлинського на базі ХДУ, що є Альма Матір'ю для Херсонського Академічного ліцею, є символічною для цього навчального закладу, адже в ньому працює багато творчих, талановитих педагогів, які пріоритетом своєї праці вважають виховання гідності, моральної стійкості та приділяють належну увагу розвитку кожної окремої особистості.

Велика гуманізація педагогіки Василя Олександровича, а саме безмежна любов до дитини робить його спадщину потрібною в різні часи розвитку суспільства. Дотримання принципів гуманістичної педагогіки та її важливості у вихованні підростаючого покоління є невід'ємною частиною побудови демократичного, толерантного, гуманного, правового, морально стійкого суспільства.

Кожен день нас відділяє від того часу, коли жив та працював видатний педагог-гуманіст В.О. Сухомлинський, але як завжди стається, ідеї та переконання великих людей продовжують жити і, навіть, стають більш ближчими, зрозумілішими та актуальнішими. Так і гуманістична педагогіка Василя Олександровича Сухомлинського продовжує жити і втілюватись у розвиток сучасної освіти.

В.О. Сухомлинський переконливо довів у теорії і практиці, що гуманні засади є основою життя кожної людини і суспільства в цілому, що й дає підставу використовувати й далі педагогічним колективом Херсонського Академічного ліцею при ХДУ на практиці його педагогічні ідеї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барулин В.С. Социально-философская антропология. – М.: Омега, 1994.
2. Бех І. Особистісно-запропоноване виховання: шляхи реалізації // Рідна школа. – 1999. – №12. – С.13-16.
3. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка та психологія. – 1997. – № 1.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997.
5. Державна національна програма “Освіта” (Україна – ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2,4.
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори в п'яти томах (т.3) // К.: Радянська школа, 1977.
8. Юркевич П.Д. Философские произведения. – М., 1990.